

Arcana tabularii

Tanulmányok
Solymosi László tiszteletére

II. kötet

Szerkesztette:
BÁRÁNY ATTILA – DRESKA GÁBOR – SZOVÁK KORNÉL

Budapest–Debrecen
2014

Tartalom

DYNASTICA – KIRÁLYOK ÉS ORSZÁGOK

BÁRÁNY ATTILA	
Követjelentés Magyarország állapotairól 1521-ből	483
BENKŐ ELEK	
<i>Reginam occidere</i>	495
CSUKOVITS ENIKŐ	
Magyarországi Károly, a mesebeli királyfi	513
E. KOVÁCS PÉTER	
Magyar zsoldosok Sienában	521
GYÖRKÖS ATTILA	
Pierre Choque Magyarországról szóló francia útleírásának (1502) kéziratai és képi ábrázolásai	543
HÄRTEL, REINHARD	
Die Ungarneinfälle in Friaul. Schriftquellen und regionale Historiographie	551
KORDÉ ZOLTÁN	
Dengelegi Pongrác János harmadik vajdai ciklusa Erdélyben (1475–1476)	567
NAGY BALÁZS	
Párhuzamok és eltérések. A Luxemburg-dinasztia csehországi és magyarországi uralkodásának kezdete	583
PAJORIN KLÁRA	
Mátyás király és Marsilio Ficino magyar hívei az 1472. évi összeesküvés után	593
PROKOPP MÁRIA	
Árpád-házi Mária nápolyi királyné művészetpártolása	607
SKORKA RENÁTA	
Rokonok és szövetségesek. I. Károly és a Habsburg hercegek együttműködése az interregnum éveiben	625
TÓTH KRISZTINA	
Még egyszer Zách Felicián merényletéről	639

LITTERALIA – KRÓNIKÁSOK, HUMANISTÁK, JOGÁSZOK

BAGI DÁNIEL	
Haraggal és elfogultsággal? Czarnkowi János krónikája Nagy Lajos krakkói uralmáról	655
BERTÉNYI IVÁN	
Tanulságos perjogi megoldások 1340-ből Sebes mester és a pozsonyi káptalan határvitájában	671
BRADÁCS GÁBOR	
Antiszemitizmus a középkori pápa-császár krónikákban	681
HOFFMANN ISTVÁN	
Megjegyzések a személynevekkel azonos alakú helynevekről	693
KRISTÓF ILONA	
<i>Eruditio ac lepor.</i> Humanizmus a Mohács előtti Váradon	705
MIKÓ GÁBOR	
Szent István király törvényeinek legrégebb kézirata. Az Admonti kódex	723
MOLNÁR PÉTER	
Az ún. Pécsi Egyetemi Beszédek egyik forrásáról. Az arisztotelészi inspirációjú politikai elmélet lehetőségei Magyarországon a 13. század második felében	733
RÁCZ GYÖRGY	
Anonymus Velek kapitánya. Településtörténet és krónikakutatás	743
ROKAY PÉTER	
A Szabolcs név egy lehetséges jelentéséről	757
SARBAK GÁBOR	
Gyöngyösi Gergely mintái	765
TÓTH ENDRE	
Miért <i>király</i> lett Szent István?	775
TRINGLI ISTVÁN	
A magyar szokásjog első összefoglalói a mezei károkról	793
VESZPRÉMY LÁSZLÓ	
Korhűség és forrásérték a magyar Krónika egyes fejezeteiben	809

OECONOMICA – KERESKEDELEM ÉS GAZDASÁG

DRASKÓCZY ISTVÁN	
A kőszó bányászat átalakulása Erdélyben az Árpád-korban	825

F. ROMHÁNYI BEATRIX	
Késő középkori számadáskönyvek, a koldulórendi kolostorok gazdálkodásának tükrői	837
GRYNAEUS ANDRÁS – SOLYMOSI KATALIN	
Adatok a növényi bőrcserzés kutatásához a középkori Magyar Királyság területén	855
PÓSÁN LÁSZLÓ	
Rabszolgák a középkori Baltikumban	873
SZENDE LÁSZLÓ	
Bencés kolostorok kézművessége az Árpád-kori Magyarországon	887
WEISZ BOGLÁRKA	
Kassa kereskedelmi életének jogi háttere a középkorban	899

BIBLIOGRAPHIA

Solymosi László tudományos irodalmi munkássága	911
--	-----

Pierre Choque Magyarországról szóló francia útleírásának (1502) kéziratái és képi ábrázolásai

A középkori Magyarországról számos külföldi útleírás ad plasztikus képet, köztük jó néhány francia utazók tollából született. Említhetnénk itt a szent István-kori zarándokokat, VII. Lajos krónikását, vagy éppen a leghíresebb Bertrandon de la Broquière-t. A korszak végén, 1502-ben Anne de Bretagne francia királynő heroldja, Pierre Choque részletes leírásban jelenítette meg az utókor számára a már Mátyás utáni, de még Mohács előtti országot, saját korában talán a legrészletesebb módon.

Munkája nyilvánvalóan nem maradt visszhang nélkül. Az útleírás párizsi kéziratának szövegét először Antoine Leroux de Lincy közölte 1861-ben a *Bibliothèque de l'École des Chartes* lapjain,¹ majd ettől függetlenül Marczali Henrik a *Történelmi Tárban*.² Az előbbi alapján született meg Szamota István máig is alapvetőnek tekintett – de rendkívül pontatlan és töredékes – magyar fordítása.³

A kiadók egyike sem ismerte a szöveg általunk nemrégiben feltárt, illusztrált londoni kéziratát, ezért azt gondoljuk, hogy a dokumentumok összehasonlítása és a képi anyag bemutatása nem érdektelen feladat.

A történeti kontextus és a szerző

A Jagellók által uralt Közép-Kelet-Európa a 15–16. század fordulóján számos szempontból érdekessé vált a Valois-monarchia számára. Egyrészt a francia uralkodók, mint a burgundi ideálok örökösei, előszeretettel hangoztatták keresztényi elkötelezettségüket a törökellenes összefogás megvalósításában, másrészt egyre markánsabbá váló Habsburg-ellenes politikájukban folyamatosan szövetségeseket kerestek az Ausztriai-ház hátában, azaz a II. Ulászló által uralt cseh és magyar királyságokban, valamint János Albert lengyel-litván államában.

---

¹ Discours des cérémonies du mariage d'Anne de Foix, de la maison de France, avec Ladislas VI, roi de Bohême, de Pologne et de Hongrie. Ed. et comm. par Antoine Le Roux de Lincy. *Bibliothèque de l'École des Chartes* 22. (1861) 156–185., 422–439. A szerző az MTA-DE Lendület Magyarország a Középkori Európában Kutatócsoport tagja.

² *Marczali Henrik*: Candalei Anna II. Ulászló neje magyarországi útjának és a menyegzői ünnepélyek leírása. *Történelmi Tár* 23. (1877) 97–113.

³ *Szamota István*: Régi utazások Magyarországon és a Balkán-félszigeten 1054–1717. Bp. 1891. 131–146.

Eme logika mentén teremtettek kapcsolatot a velencei köztársaság mellett a magyar monarchiával is. A diplomáciai kapcsolatfelvétel részleteit korábbi tanulmányunkban már feltártuk,⁴ legyen itt annyit elég megemlíteni, hogy egy hosszú, 1500 nyarától kezdődő tárgyalássorozat eredményeképpen XII. Lajos egyik rokonát, Foix-Candale-i Annát feleségül kínálta az idősödő, a bigámia gyanújától csak éppen megszabaduló II. Ulászló számára.⁵

A diplomáciai tárgyalások következtében Anna csak 1502 nyarán indulhatott útnak jövendőbeli férje hazájába. Kíséretében francia nagyurak, diplomaták és udvarhölgyek mellett ott találjuk XII. Lajos feleségének, Bretagne-i Annának a heroldját, Pierre Choque-ot is, akinek feladata az ara útjának, menyegzőjének és új hazájának minél pontosabb megörökítése volt.

Paradox módon Pierre Choque legalaposabb életrajzát, tevékenységének leírását nem a francia történetírás mutatta be, hanem egy hazai tudós, Dobosy Tibor, 1940-ben megjelent munkájában.⁶ Ez alapján tudható, hogy a breton származású kismes (1450. k.–1530) a királyné főheroldjaként (*roi d'armes*) tevékenykedett, ezért kapta tisztségének megfelelően a *Bretagne* nevet is. Uralkodónőjének megbízásából vett részt az egyik utolsó középkori kereszties akcióban, a Velencei Köztársaság megsegítésére indított vállalkozásban, amikor is 22 hajóból álló francia flotta igyekezett támogatni az 1499-től a törökökkel hadban álló Signoriát birtokainak védelmében. A Marie la Cordelière hadihajó 1501-es hősies helytállásáról Germain de Brie által írott prózai latin szöveg francia fordítása és költeménnyé való átdolgozása⁷ jól jelzi, hogy Choque feladata már ekkor is úrnőjének tájékoztatása volt, ahogy lesz az egy évvel később is, Foix-Candale-i Anna magyarországi utazása kapcsán.

Pierre Choque közeli kapcsolatát Bretagne-i Anna királynéhoz jól jelzi, hogy az ő feladata lett 1514-ben az uralkodónő halálát követő temetési ceremónia megörökítése is, amelynek számos kézírata maradt fenn, több ezek közül illuminált változatban.⁸

Visszatérve a magyarországi útleíráshoz, itt valójában két levélről van szó. Choque akkor vette kezébe a tollat, amikor Foix-Candale-i Anna, a leendő magyar-cseh királyné és kísérete elhagyta a franciák által uralt milánói hercegséget

⁴ Györkös Attila: II. Ulászló házassága és a francia diplomácia. *Acta Academiae Agriensis. Nova series* 39. Sectio historiae. Eger 2012. 89–102.

⁵ Ulászló 1502 áprilisáig hivatalosan Aragóniai Beatrix és Brandenburgi Borbála férje is volt. Házasságait a pápa ekkor anulálta. *Fógel József*: II. Ulászló udvartartása. Bp. 1913. 114.

⁶ *Dobosy Tibor*: Pierre Choque, Anna magyar királyné francia kísérője. Bp. 1940.

⁷ Paris, BnF, ms. fr. 1672: Pierre Choque, La Cordelière. 1513. 13 fol. „Poème sur la combustion de la nef nommée la Cordelière, par Brice, traduction en vers [par Pierre Choque, dit Bretagne]”. Szakirodalma és kiadása: Humbert de Montmoret, Germain de Brie, Pierre Choque, L'incendie de La Cordelière: l'écriture épique au début de la Renaissance. Textes présentés et traduits par Sandra Proveni. La Rochelle 2004.

⁸ Erről a legteljesebb közlést l. *Cynthia J. Brown*: The Queen's Library: Image-Making at the Court of Anne of Brittany, 1477–1514. Philadelphia 2010. 372–375.

és a velencei köztársaság területére lépett (Crema, 1502. július 13.). Első levele a Signoria birtokain (Crema, Brescia, Verona, Vicenza, Padova, Velence) való fogadtatások részletes leírását tartalmazza. Második írása Anna magyar királyságba való érkezésével kezdődik (Zengg, augusztus 21.?), a székesfehérvári házasság, majd a koronázás szertartásának bemutatásával, végül pedig Buda részletes, Magyarország pedig kissé felületesebb leírásával folytatódik, s 1502 decemberében fejeződik be.

Kéziratok

Mindenekelőtt tekintsük át, hogy Pierre Choque francia nyelvű műve milyen kézirati hagyományon alapul. Az útleírás Itáliával foglalkozó első része csupán egy, míg Magyarországra vonatkozó második része három dokumentumban maradt fenn, amelyek közül véleményünk szerint egyik sem eredeti. Ezek a következők:

Párizs, Bibliothèque nationale de France

P₁: Ms. fr. 90. foll. 1–4.

A kézirat a 16. század elején keletkezett (dátuma: Buda, 1502. december 16.), s mai formájában ez a négy folio tartalmazza Choque magyarországi útleírásának egyetlen teljes szövegét, amely nem tartalmaz képi illusztrációkat, de a dokumentumban kihagyták a későbbi – el nem készült – miniatúrák helyét. Ez – valamint a **P₂** és **P₃** kézirat – szolgált Leroux de Lincy számára az 1861-es kiadás alapjául, s ezt használta Marczali Henrik is (aki nem ismerte a **P₃** kéziratot).

P₂: Ms. fr. 90. foll. 5–7.

A dokumentum Pierre Choque itáliai útleírásának egyetlen ismeretes szövegét tartalmazza, s később – az időrendet figyelmen kívül hagyva – lett összekötve a magyarországi utazást leíró **P₁** jelzetű szöveggel. Dátuma: Velence, [1502. augusztus] 17. A kézirat illuminált, összesen 112 színes címerpajzsot tartalmaz, a velencei Signoria városaiban élő nemes- és polgárcsaládok jelvényeit.⁹

P₃: Ms. fr. 22330. pp. 319–337.

A szöveg – az alább bemutatandó – BL Stowe 584. jelzetű londoni kézirat 17. századi csonka átirata. A másoló láthatólag nem használta a londoni dokumentum foll. 71v–72., foll. 78–78v. lapjait, amelyek hiányát észrevéve maga is így kommentálta a helyzetet: *Nota: en cet endroit il y a un ou plusieurs feuilletz de manque* (Megjegyzés: ezen a helyen egy vagy több oldalnyi hiány van), illetve:

⁹ A **P₁** és **P₂** dokumentumok fekete-fehér fotómásolata megtalálható a francia nemzeti könyvtár digitális könyvtárában:

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k12396b.image.langEN.r=Biblioth%C3%A8que%20de%20%E2%80%99Ecole%20des%20Chartes> (2013. jan. 31.)

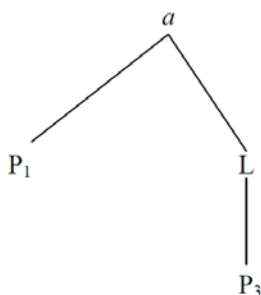
Nota: Il y a encore quelque chose à transcrire, mais il n'y a pas de suite (Megjegyzés: lenne még mit átírni, de nincs folytatása a szövegnek). Ez alapján azt gondoljuk, hogy a Stowe 584. ekkor még nem volt bekötve, s lapjai közül a másoló nem ismerte az általa kihagyott részeket. Maga a másolat nyelvezetében nem mindig követi a londoni eredetit, több kihagyás, betűátírás található benne.

London, British Library

L: Stowe 584. foll. 69–78v.

A kézirat a 16. században készült, csonkán és datálás nélkül maradt fenn. Ugyanakkor ez a magyarországi útleírás egyetlen képekkel is illusztrált változata (7 címerábrázolás, 8 iniciálé, 3 egész oldalas, 8 kisebb miniatúra). A szöveg Pierre Choque Bretagne-i Anna francia királynő 1514-es temetéséről szóló másik művének (*Commemoration et advertisement de la mort de Anne, deux fois Royne de France, Duchesse de Bretagne*,¹⁰ foll. 1–68v.) kiegészítéseként került a dokumentumba, utólag hozzákötve. A szöveg összekötését nem pusztán a közös szerző léte indokolta, hanem talán az is, hogy a *Commemoration*-ban is történik utalás Magyarországra, amikor is Choque az elhunyt francia királynéről a következőket írja: *Et comme elle avoit fait deux roynes, l'une de Hongrie, l'autre d'Aragon...*¹¹ – „És két királynét is adott, Magyarországot és Aragóniáét” (foll. 38v–39.). Könyvészeti leírása szerint a dokumentum már 1774-ben is csonka volt, majd Charles de Rohan herceg halála után, 1788-ban adták el, s 1818-ban már az angol Richard Buckingham tulajdonában volt, majd a British Library 1883-ban vásárolta meg.¹²

A fenti kéziratok képezik azt a korpuszt, amelyből rekonstruálható Choque művének legpontosabb változata. A magyarországi útleírás három dokumentumának vizsgálata nyomán arra a következtetésre jutottunk, hogy a kéziratok az alábbi stemma alapján viszonyulnak egymáshoz:

¹⁰ Kiadása: *Récit des funérailles d'Anne de Bretagne*. Eds. Lucien Merlet – Maximilian de Gombet. Paris 1858.

¹¹ Bretagne-i Anna másik unokahúga, Germaine de Foix, aki 1505-ben Aragóniai Ferdinánd felesége lett.

¹² <http://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/record.asp?MSID=6505&CollID=21&NStart=584> (2013. jan. 31.)

Érvelésünket a következőkre alapozzuk: A szövegek elemzése nyomán mindenképpen feltételeznünk kell egy archetípust (*a* jelöléssel), mert a **P**₁ és **L** szövegek mindegyike tartalmaz olyan hibákat, amelyek kizárják közvetlen kapcsolatukat. A teljesség igénye nélkül legyen itt elég egy-két példa megemlítése. A legteljesebb **P**₁ szöveg Frangepán Bernát nevének említésekor a *Franc[...]* szó után üres helyet hagy, mert nem tudja a nevet leírni, míg az **L** *Francopanilz*-nak írja. **P**₁ bizonytalan az Esztergomot jelentő *Strigonie* helyesírásakor. Egyszer az előbb említett módon, máskor *Strigoynne*, *Strangonie* változatokat használ, míg **L** következetesen a helyes formát. **P**₁ fol. 3. esetében *ambassadeur d'Angleterre*-ként (angol követként) említi Guerche urát, aki valójában francia követ, ahogy azt **L** fol. 74v. helyesen közli: *seigneur de la Guierche, en tel degré qu'il luy appartenoit comme ambassadeur du roy et vous* – „Guierche ura, oly módon, ahogy az illett hozzá, mint a király és az Ön követéhez” (ti. Bretagne-i Annához).

Ugyanakkor néhány betoldás arra utal, hogy **P**₁ semmiképpen sem **L** szövegéből építkezett, hanem léteznie kellett egy szövegarchetípusnak. A magyar püspökségek felsorolásánál a váradi egyházmegye esetében ugyanis **L** a hibás *Vadarine*, míg **P**₁ a helyes *Varadine* formulát használja. Az útleírás elején **P**₁ a helyes *tres excellente* kifejezéssel él, míg **L** – nyilván elírás miatt – az értelmetlen *tres essente* formulát használja. Az archetípus létére utal az is, hogy Isvalies Péter pápai legátus nevét egyik kézirat sem adja meg, csupán néhány betűnyi helyet hagynak üresen, mert nyilván nem tudták kiolvasni az eredeti szöveget. **P**₁ fol. 3. a helyes *en abit françoys* („francia öltözetben”), míg **L** a helytelen *et abit françoys* („és francia öltözet”) kifejezést használja. Csak egy közös forrás létevel és szövegének egyedi értelmezésével tudjuk magyarázni, hogy **P**₁ fol. 3. a következőket írja: *à l'autre bout de la table, viz à viz de l'ambassadeur de France* („az asztal másik végén, szemben a francia követtel”), míg **L** másképp fogalmaz és rövidít: *au senestre bout* („a bal végén”).

Mivel tehát mindkét szöveg tartalmaz egymástól független szövegrészeket és hibákat, a két dokumentum egy közös tőről kellett származzon. Feltételezésünk szerint ez a Choque útja során készült jegyzeteket jelentette, amelyeket később levél formában megírt (képek nélkül, szerintünk ez a **P**₁ kézirat), majd ennek másolatát – ő vagy más – képekkel is ellátta (**L** kézirat).

A londoni kézirat képei mindenképpen figyelemre méltóak, különösen a kisebb-nagyobb miniatűrök. Ezeket a kérdéssel eddig foglalkozó szakemberek (Leroux de Lincy, Dobosy), akik mindannyian a párizsi anyagokból dolgoztak, elveszítettnek hitték, s hiányukat fájdalommal konstatálták. Le Roux de Lincy szerint „Pierre Choque indique le sujet de quelques miniatures qui sont restées en blanc dans le manuscrit. Il est regrettable à tous égards que ces miniatures n'aient pas été faites”.¹³ Nyomában Dobosy szinte szó szerint, némileg kibővítve: „Magyarországnak a leírásánál éppúgy, mint az olaszországi útról való beszámolásakor

¹³ *Le Roux de Lincy, A.: Discours des cérémonies* i. m. 164.

megjelöli néhány miniatűrnek a tárgyát, melynek a helye üresen maradt a kéziratban. Nagyon sajnálatos, hogy ezek a miniatűrök nem készültek el. Érdekes lett volna látni például azt a tízezer főnyi magyar sereget, mely a királynét volt hivatva védelmezni a veszélyeztetett helyeken, vagy a három dízhintót, melyeket a magyar király küldött de Foix Anna, a menyasszonya elé s amelyeket nyolc ló húzott, amelyek gazdagon be voltak borítva díszítésekkel és címerekkel; vagy a különféle ruhákat, melyekbe a magyar főuri asszonyok és budai polgárasszonyok voltak öltözve. A többi hiányzó miniatűrök is igen nagy művelődéstörténeti és történeti jelentőségűek lettek volna, ha [a] szerző elkészíti őket.”¹⁴ Szerencse, hogy a londoni anyagban most megismerhetjük őket, ha nem is mindet (pl. a dízhintókat nem), hiszen a kézirat – ahogy fentebb említettem – csonka.

A miniatűrök egy része címerábrázolás – érthető, hogy a heroldi tisztséget betöltő Pierre Choque élénken érdeklődött a címerek iránt, ahogy azt már itáliai beszámolójában is számtalan helyen képi formában rögzítette. A magyarországi dokumentumban mindjárt az első lapon (fol. 69.) bemutatja a francia, a francia-bretagne-i hasított címet, Ulászló címerét, s végül Ulászló és Foix-Candale-i Anna hasított címerét. Később (fol. 72.) három magyar vonatkozású pajzsot: a tévesen Dalmáciának tulajdonított hármashalmon kettős keresztet (*du royaume de Dalmas qui porte de gueulles a une double patée fichée de sable et sur ung roc de sinople en poincte*), a tévesen Horvátország címerének nevezett, valóságban Dalmáciát jelképező azúr alapon arany leopárdfejeket (*de Crevasie qui porte d'asur a trois testes de leopard arrachées d'or, couronnées de mesmes, languées de gueulles*), s végül Ulászló négyelt címerét, rajta boglárpajzson a Jagelló sassal (*de toutes les principautés cy devant declairées, sauf que sur le tout y avoit les armes du royaume de Pollanie, lequel estoit de gueulles a ung aigle d'argent membrée, couronnée d'or*). A P₁ szövegéből kiderül, hogy Choque megfestette még Magyarország nyolcszor (*sic!*) vágott címerpajzsát (*du royaume de Hongrie, qui porte face de huit pieces d'argent [et] de gueulles*) és a cseh címet is (*du royaume de Bouesme, qui porte de gueulles a ung lyon d'argent armé, couronne languée, a la queue fourchée et noué d'or*), ezek azonban a londoni kézirat elveszett oldalain találhatóak.

A miniatűrök más része az írott szöveg képi illusztrációja, ahol a Foix-Candale-i Anna elé érkező magyar hadsereget (előtérben Hunyadi-címeres lobogót hordozó lovas, mellette valószínűleg maga Corvin János, fol. 70v.), a királynőt és kíséretét (fol. 71v.), a szlavóniai táj (fol. 72.), vagy a budai udvar egy-egy jellegzetességét (pl. „sárkány és sárkányfej” a Mátyás-könyvtárból, fol. 78.), a korabeli nemesi (fol. 73.) és polgári női viselet (fol. 78v.), vagy egy lovagi torna ábrázolását (fol. 77v.), Anna koronázási jelvényeit (fol. 75v.) találni. Ezek közül kiemelkedik a budai várpalota oroszlanos kútjának ábrázolása, amelyből – a menyegzői alkalomra való tekintettel – bor folyik (fol. 77.). Tudomásom szerint ez a híres kút egyetlen képi ábrázolása.

¹⁴ Dobosy T.: Pierre Choque i. m. 22–23.

telle comme devant est fait mention de ladicte banquet
 En ceste pance et ambassadeur fut mis en son degre
 A pice de sicut les nobles hommes et bourgeois et citoyens
 uenans et habitans des villes et cites de transiluanie
 et autres furent priez a ladicte daine de couppes d'argent
 dore de plusieurs sortes de vaisselle d'or ouuertes sur de l'ou
 cannoisi de fautes de uedines couleur de grainstapiz de
 turquie. L'uy suppliant par leurs harangues quelle
 les eust pour reconmandez et quilz auoient long temps
 desir se deue pranz a dieu quil luy donnaist bonne vie
 et longuement estre leur maistrise et priasse. puis coma
 acent manz istrumetz a souer tant de
 musique q' autres et la se firent maitez
 dances. Et entre autres y estoient ceulz
 du lord de pollayme qui sont les meulz
 qui se font en France que ie viz jamais
 Cellui jouy en vint son fame estant au
 millieu de l'une des co. Du chasteau de sa
 quelle yf soit six tuaulz Et l' fontaine telle
 le long du jour Et estoit est pour tructure
 que se puez veou en apres

A kéziratok szövegének összevetése révén kiderül, hogy a csonka londoni dokumentumban más illusztrációk is lehettek. A fol. 71v. és fol. 72. között egy lap hiányzik. Mivel a hiányzó szöveg nem jelentős, úgy tűnik, hogy egy majdnem egész oldalas miniatúra is a kivett lapon volt található. Erre bizonyosság a párizsi kézirat szövege, amely Anna királyné ajándékait mutatja be, s a szöveg tanúsága szerint Choque ezeket is megfestette. A fol. 77. után még legalább egy lap hiányzik. Valószínűleg itt is miniatúra volt, mert a teljesebb P₁ kézirat a következőképpen fogalmaz ezen a helyen a budai panorámát magasztalva: *y a belle vue ainsy que pourrez veoir cy après la situation de la dicte ville et chasteau* („nagyon szép látkép tárul fel, ahogy azt alább láthatja a mondott város és vár elhelyezkedéséből”).

Úgy gondolom, hogy Pierre Choque londoni kéziratának felfedezése indokoltá teszi a szerző magyarországi útleírásának újbóli kiadását és immáron teljes fordítását, kiegészítve ezt a képi illusztrációkkal, mert, hogy Dobosyt ismét idézzem: „A többi hiányzó miniatürök is igen nagy művelődéstörténeti és történeti jelentőségűek lettek volna, ha [a] szerző elkészíti őket.” De mint láttuk, elkészültek, s kevés híján ismertek is.